
Predavanje POGLEDI NJEMAČKE GEOGRAFIJE NA PROCES TRANSFORMACIJE U HRVATSKOJ

Zagreb, 25. travanj 2001.

Institut društvenih znanosti Ivo Pilar iz Zagreba organizirao je 25. travnja 2001. godine u prostorijama Instituta predavanje dr. Joachima Webera s temom *Pogledi njemačke geografije na proces transformacije u Hrvatskoj*. Kako je u svojem uvodu naveo dr. Boris Mlačić, dr. Joachim Weber je dobar poznavatelj prilika u Hrvatskoj, a ugrubo rečeno, znanstvena suradnja traje od njegove disertacije *Regionalni razvoj i procesi transformacije u Republici Hrvatskoj* koju je obranio na Sveučilištu u Hamburgu. U uvodnom predavanju mogli smo još saznati kako je dr. Weber uredio dvije knjige, uz brojne napise u novinama i znanstvenim časopisima. On je član Međunarodnog udruženja geografa, ali sam je pomalo razočarano istaknuo kako mu nije poznat interes ijednoga drugog geografa za ovo "uzburkano" – za znanstveni rad i inspirativno područje. Najjednostavnije rečeno, dr. Weber drži kako općenito cjelokupno područje bivše Jugoslavije nije naišlo na dobar odziv kod zapadnih geografa. Hrvatska, kao sjecište triju podjednako važnih utjecaja – srednjeeuropskih, mediteranskih i balkanskih, ima jedinstvene okolnosti i probleme koje vuče iz svoje davnije i bliže povijesti.

Na početku predavanja naglasio je pojmovno razlikovanje između procesa tran-

zicije i transformacije. Naime, proces tranzicije odvija se gotovo spontano, vođen "nevidljivom rukom", a proces transformacije odvija se kao upravljani proces, kao svjesni prijelaz sa socijalističkog modela ekonomske politike na *free market model* ili model slobodnoga tržišta. Četiri procesa koja izviru iz pokušaja za približavanjem *free market* modelu svih zemalja tzv. bivšeg istočnog bloka jesu: modernizacija, tranzicija, "process of catching up" ili proces stizanja ekonomski razvijenijih zemalja sa zapada i, kao najteži proces, transformacija. Unutar transformacije, kao bitne karakteristike dr. Weber je naveo: posvemašnju deruralizaciju, krizu bivših industrijskih giganta koji su bili motor proizvodnje i činjenicu da zapadne zemlje bivšega istočnog bloka puno brže i učinkovitije svladavaju prepreke na putu prema zapadnim idealima. Analogno posljednjem, na primjeru Hrvatske je istaknuo kako zapadni i sjeverozapadni dijelovi zemlje (koji k tome nisu trpjeli ratna razaranja), kao bliži europskom cilju, postižu puno bolje rezultate kad je riječ o nezaposlenosti i produktivnosti, pri čemu kao ogledni primjer možemo izdvojiti grad Rovinj. Kao dva osnovna nedostatka, a opet dobre mogućnosti za Hrvatsku, izdvojio je prometnu infrastrukturu i potrebu povećanja stranih investicija.

Hrvatska se trenutačno ne nalazi na karti budućih prometnih čvorišta, što je apsurd s obzirom na njezin položaj, zaključio je. Na zemljopisnoj karti bivše SR Hrvatske predstavio nam je ondašnji glavni prometni koridor prema Beogradu, koji je posljednjih godina bio neupotrebljiv zbog agresije na Hrvatsku, iako je zaključeno kako će smirivanjem situacije sigurno biti revitaliziran kao koridor prema istoku. No, ono što puno više treba zabrinjavati Hrvatsku, po mišljenju dr. Webera, nova je mreža europskih prometnica koja povezuje srednju Europu s Jadranskim morem dužim putem, pravcem Budimpešta-Kopar-Irst, čime najveća hrvatska luka Rijeka dolazi u poprilično nezavidan položaj, ostavljena na periferiji. Iako od polovice devedesetih i završetka ratnih opera-

cija na hrvatskom teritoriju luka Rijeka bilježi porast prometa, i dalje zaostaje za ostalim obližnjim lukama, pa čak i luka u Hamburgu puno više služi kao ulaz za razne proizvode na srednjeeuropsko tržište. Razlozi koji su, i od dr. Webera i od publike smatrani uzrokom takva lošega stanja i pozicioniranja luke Rijeka potjecali su od rata, političkih interesa, nestabilne lučke uprave te sporoga procesa privatizacije. Na opasku iz publike kako bi Hrvatska imala više koristi od razvijanja turizma, pogotovo onoga koji ne zagađuje okoliš, a ne od stvaranja velike industrijske luke, dr. Weber je odgovorio kako bi trebalo pronaći kompromis, tako da sjedište turizma bude u Opatiji, a industrije u Rijeci, čime se opasnosti koje proizlaze iz pripadajućih lučkih postrojenja po našem mišljenju ne anuliraju.

Kao drugi aspekt koji je nuždan Hrvatskoj kako bi se barem približila zapadnim zemljama iz bivšega istočnog bloka, dr. Weber je naveo prijeko potreban porast stranih investicija. Uspoređujući stupanj stranih investicija u zemljama istočne Europe i Hrvatske, izrazio je nezadovoljstvo lošim plodnim tlom za kapital u Hrvatskoj, a u diskusiji s publikom navođeni su razlozi poput birokracije, posljedica ratne opasnosti i nesigurnosti područja, nesklonost bivše vlasti stranim investicijama, interes političara i drugi. O tim pitanjima danas se vode brojne rasprave među ekonomistima i političarima u Hrvatskoj, ali ovdje nemamo prostora dublje ulaziti u tu temu. Dr. Weber je istaknuo kako su Hrvatskoj potrebna "greenfield" ulaganja od kojih će imati koristi i ljudi i društvo, a ne isključivo kompanije. Diskusija je završila stavom iz publike kako je veliki problem Hrvatske što je političari guraju u terciarni sektor i isključivost prometnog

koridora, iako je po svojoj geografskoj poziciji i kapacitetima puno bliža sekundarnom sektoru. Dr. Weber je u zaključku naveo da, iako trenutačna situacija nije previše blistava, gaji nadu u bolje te kako bi pozicija Hrvatske i visokonaobraženi ljudi trebali biti pogon prema tom cilju. U svojem istraživanju on je tražio sve podatke o određenim lukama. U luci Kopar mu je i vratar bio u stanju dati relevantne podatke, a o luci Trst je sve podatke našao na internetu. Za podatke iz luke Rijeka izgubio je mjesec dana, vrteći se u krug od jednog ureda do drugog, od jedne odgovorne osobe do druge, od jednoga dana do drugog. Imajući u vidu tu anegdotu, možemo zaključiti kako je vrtoglav put prema boljem životu.

Dražen Šimleša

Predavanje MISLITI EUROPSKI

Zagreb, 12. lipanj 2001.

U organizaciji Instituta društvenih znanosti Ivo Pilar iz Zagreba i Austrijskog kulturnog foruma u Zagrebu održano je, u prostorijama Instituta, 12. lipnja 2001. predavanje s temom *Misliti europski – Kratka povijest europske misli prikazana kroz Paneuropski pokret Richarda Nikolausa Coudenhovea-Kalergija* koje je održala sveučilišna asistentica i pravna povjesničarka sa Sveučilišta u Grazu dr. Anita Ziegerhofer-Prettenthaler. Predavanje je održano na njemačkom jeziku, uz simultani prijevod na hrvatski.

Poslije uvodnih riječi voditelja tribine dr. Borisa Mlačića s Instituta Ivo Pilar i voditelja Austrijskoga kulturnog foruma mr. Roberta Sučića, profesorica Ziegerhofer-Prettenthaler izložila je kratku povijest europske misli u Paneuropskom pokretu Richarda Nikolausa Coudenhovea-Kalergija.

Predavačica drži da je teško dati cjelokupan prikaz europske misli zato što je

teško obuhvatiti raznolikosti Europe. Predavanje je bilo podijeljeno u tri dijela.

U prvom dijelu je iznijela opća razmatranja o Europi i pokušala odgovoriti na pitanje: što je Europa? Europa je po naseljenosti drugi, a po površini najmanji kontinent koji u svojem sastavu ima 45 država, uz jednu koja je dijelom europska, a dijelom azijska. Ta povezanost Rusije s oba kontinenta čini Europu ne baš samosvojinim kontinentom. Iz toga se zaključuje da Europa ne može biti povezana na temelju jezika, kao recimo SAD, već na temelju zajedničke kulture i povijesti. Ideja "ujedinjene Europe" stara je gotovo dva tisućljeća (susrećemo je već u Rimskom Carstvu) i ostaje kao ideja do 1950. godine, kad se pretvara u stvarnost stvaranjem Europe jedinstvene na gospodarskom planu koja 1992. godine doseže jedinstvenost i u političkom smislu.

Poslije općih razmatranja o Europi, predavačica je iznijela prikaz europske ideje tijekom vremena te je napomenula da se ideja Europe u smislu saveza država sa zajedničkim parlamentom pojavila već odavno u glavama filozofa. Važno je napomenuti da su razni europski vladari imali ideju ujedinjene Europe, uglavnom s osloncem na ratove, mnogo manje oslanjajući se na ženidbe i mirovne ugovore, a pozivajući se u pozadini na Carstvo Karla Velikoga. Pri stvaranju ujedinjene Europe nikako se ne smije zaboraviti da je Europa mjesto raznolikosti, multikulturalnosti, multietičnosti i multikonfesionalnosti. Iz toga proizlazi jedan paradoks, a riječ je o idejama ujedinjenja koje u svojem nastajanju i nisu bile baš uspješne, ali su se tijekom stoljeća održale.

Nakon toga predavačica se osvrnula na poznate osobe koje su u širokom rasponu, od XIII. stoljeća do naših dana, po-

čevši od sv. Augustina, Pierrea Dubiosa, Dantea Alighierija, Williama Penna, Saint-Simona, Victora Hugoa i dr., u različitim modalitetima zagovarale i promicale ideju europskoga zajedništva, unatoč stalnim sukobima i drugim dezintegracijskim procesima koji su njihove ideje i razmišljanja svodili u bezizgledne okvire.

Profesorica Ziegerhofer-Prettnethaler se u tom kontekstu posebno osvrnula na ulogu austrijskoga grofa Coudenhovea-Kalergija koji je 1924./25. godine utemeljio Paneuropsku uniju, organizirao kongrese i pokušavao pridobiti političke elite europskih zemalja na planu udruživanja kreativnih silnica oko Beča koji je držao prirodnom središtem europskih sustjecanja. Iako su i ranije postojali pokušaji ujedinjenja, svodeći se teritorijalno na manje okvire, kao što je Njemačka carinska udruga 1834. godine, u pozadini svega se ipak ta ideja oslanjala na gospodarsko ujedinjenje, a ne političko. Unatoč svim mirovnim pokušajima i mirovnim idejama, nije se moglo izbjeći izbijanje Prvoga i Drugoga svjetskog rata.

Za vrijeme Prvoga svjetskog rata ta ideja ipak nije nestala, već se i dalje održala na površini, tražeći i sama izlaz iz bezizlazne ratne situacije.

Završetkom Prvoga svjetskog rata i stvaranjem Paneuropske unije organiziraju se kongresi s ciljem ujedinjenja Europe na političkom i gospodarskom planu. Do početka Drugoga svjetskog rata održana su četiri takva kongresa koji, nažalost, nisu imali nikakva rezultata, ali su ipak održali ideju ujedinjenja na površini, čekajući bolja vremena za njezino ostvarenje.

Nakon Drugoga svjetskog rata nekoliko europskih federalista prihvatilo je doktrinu Davida Mitranya da političko jedinstvo među državama počiva na gospodarskim vezama, a to je ujedno bio ključni trenutak za poticanje europske integracije. Naime, 9. svibnja 1950. Robert Schuman je u ime Francuske predložio Njemačkoj ujedinjenje na jednakopravnim osnovama proizvodnje čelika i ugljena. Taj je dan 1985. godine proglašen Danom Europe. Slje-

deći korak bilo je stvaranje, 1951. godine, Pariškim ugovorom šest nacija, Europske zajednice za ugljen i čelik (ECSC). Rimskim ugovorom 1957. ECSC je pretvorena u Europsku ekonomsku zajednicu (EEZ), kako bi se osigurale "četiri slobode", tj. slobodan protok robe, kapitala, usluga i ljudi. Godine 1967. ECSC, EEZ, i Euratom (Europska zajednica za nuklearnu energiju) udružili su uprave, pa se tako stvara Europsko zajedničko tržište. Sljedećih godina Europskoj uniji pristupaju Danska, Irska, Grčka, a od 1995. godine ona se širi na istok ulaskom Austrije, Švedske, Finske. Godina 1992. je vrlo važna za Zajednicu, jer su te godine ministri dvanaestorice u Maastrichtu potpisali sporazum koji je temelj Europskoj uniji. Njime se predviđa uklanjanje granica, europsko građanstvo, zajednička vanjska politika i unutarnja sigurnost te zajednička monetarna politika (EURO). Od godine 1997. Europski parlament (u Strassbourgu) postaje savjetodavno tijelo. Proširena mu je nadležnost i on dobiva pravo suodlučivanja na području javnoga zdravstva, politike transporta, slobodnoga kretanja građana, određaba socijalne politike i politike zapošljavanja. Danas se Europa suočava s još jednim problemom – kako u nju uključiti deset zemalja srednje i istočne Europe. Od 1997. godine na ulazak u Europu čekaju Poljska, Češka, Mađarska, Slovenija i Estonija. Iz toga proizlazi da ujedinjenje Europe, iako svi stoje iza njega, neće biti lako, ali svi su vrlo optimistični.

Europska se unija stalno suočava s problemima, ali oni su uglavnom kratkotrajni i nevažni u usporedbi s uspjesima koje postiže. Na kraju izlaganja razvila se diskusija o nekoliko postavljenih pitanja, usmjerenih poglavito na aktualnu europsku zbilju i odnos Europe spram Hrvatske.

Europa neće biti zemlja iz bajke, jer se pojavljuju brojni problemi. Čak i one zemlje koje su stajale iza ujedinjenja polako gube entuzijazam, ali se ne može poreći da je Europska unija razvila prisutnost na političkoj sceni i da je nezaobilazna, a ta konstatacija je u svijesti većine građana nacionalnih država Europe. Nekolicina političara drži da ujedinjenje Europe ovisi o jakom gospodarskom rastu i političkoj stabilnosti te da ona ne može uspjeti i bez regionalne stabilnosti i trajne predanosti Sjedinjenih Država Europskoj uniji, a to je, po njihovu mišljenju, u interesu strana s obje strane Atlantika.

Republika Hrvatska ne želi ostati izvan europskih integracija. Svjesna je da je proces pridruživanja vrlo složen i da traje nekoliko godina, osobito za zemlje koje su se netom oslobodile ratnih strahota. Stoga, na kraju predavanja možemo poželjeti uspjeh ujedinjenoj Europi, s nadom da će ona čuvati identitet svih svojih članica i da će biti demokratska i učinkovita u donošenju odluka.

Ljiljana Dobrovšak